

daad en gedachte

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

33-ste JAARGANG, NUMMER 2, FEBRUARI 1997

ISSN 1381-5199

DAAD EN GEDACHTE

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

WAT VOOR PARTIJ IS DE PvdA NU EIGENLIJK?

ER KAN beslist niet beweerd worden, dat het congres van de Partij van de Arbeid geen aandacht van de media heeft gekregen. Integendeel. In televisieprogramma's is er regelmatig bij stilgestaan en in sommige dagbladen zijn er niet alleen redelijk uitvoerige artikelen, maar soms zelfs pagina-grote stukken aan gewijd. De teneur ervan was bijna steeds dezelfde: "Hoera, het gaat goed!" Goed met wie en met wat?, kan men vragen.

In elk geval - dat althans wordt alom beweerd - gaat het in Nederland goed met de economie. Minister-president Rau van de Duitse deelstaat Rijnland-Westfalen, waar sluiting van de mijnen dreigt en nog grotere werkloosheid dan er al is, kwam er speciaal voor naar hier om het Nederlandse *Wirtschaftswunder* eens nader te bestuderen. Met min of meer jaloerse bewondering kijken ook de Belgische bureaus over de grens.

Goed in elk geval gaat het de aandeelhouders van Shell en die van Unilever; goed gaat het bovendien zelfs de aandeelhouders van het zwaar verlies lijdende Philips-concern. Vele andere bedrijven kunnen aan dit korte lijstje worden toegevoegd.

De juichtonen van politici en partijbestuurders ten spijt zijn er ook heel wat, die het - om het zacht uit te drukken - minder goed gaat. Monseigneur Muskens, de bisschop van Breda, is een dergenen die zich nog niet zo lang geleden tot hun woordvoerder maakte.

In het vrijwel tegelijkertijd met het PvdA-congres verschenen *Jaarboek welvaartsverdeling 1997* constateert het Centraal Bureau voor de Statistiek, dat na 1990 de koopkracht nauwelijks meer verbeterde en dat sinds 1977 de inkomensongelijkheid met 8% is toegenomen. De koopkracht van de eenpersoons-huishoudens is in de periode van 1977-1995 met 4% gedaald. De afgelopen zes jaar moest vijftien procent van de huishoudens rondkomen van een laag inkomen.

Op dit soort feiten wees zo'n kleine honderd jaar geleden de voor de (burgerlijke) emancipatie van de arbeidersklasse strijdende sociaal-democratie. Sinds die emancipatie voltooid is, dat wil zeggen sedert het tot stand komen van de 'verzorgingsstaat' pleegt de erfgename van de sociaal-democratie, die zich graag immer nog zo noemt, zich met andere dingen bezig te houden en daartoe behoort allerm minst de afbraak van de verzorgingsstaat, waaraan zij zelf mede debet is.

Waar de PvdA zich zowat twintig jaar lang zorgen over heeft gemaakt, dat is bovenal de crisis waarin zij zelf verkeerde, een crisis waaraan zij de bijnaam van *Partij van*

de Aftocht ontleende. Aan de vooravond van het jongste congres en ook nog ten tijde daarvan werd een ander geluid vernomen. De Partij van de Aftocht kon inmiddels de *Partij van de Opmars* worden genoemd. Opmars waarheen?

Praktisch alle stukken-schrijvers en zij die op het congres het woord voerden wezen erop, dat het onrustbarend ledenverlies tot staan was gekomen, dat de opiniepeilingen zouden bewijzen dat de PvdA, indien er thans verkiezingen zouden gehouden, als grootste partij uit de bus zou komen en dat er geen twijfel over kon bestaan, dat de politieke invloed - en derhalve ook de politieke macht - van de partij onmiskenbaar toenam. Waar of niet, een al te rooskleurige of reële voorstelling van zaken of niet, dit en vooral dit was het waarover gejuicht werd, een gejuich dat enkele een tikkeltje somberder, althans voorzichtiger klanken - b.v. van Ruud Vreeman en van Felix Rottenberg - overstemde.

De twee zojuist genoemden hadden het echter niet in de eerste plaats over al degenen die het minder goed, om niet te zeggen slecht gaat. Zij waarschuwden er voor, dat de 'vernieuwing' van de partij, door hen ondernomen om de partijcrisis te bezweren, nog niet was voltooid. "We zijn pas halverwege". schreef Vreeman in *de Volkskrant* van 14 februari. Rottenberg verklaarde in de toespraak waarmee hij (om gezondheidsredenen) afscheid nam als voorzitter, dat hij "nog lang niet tevreden" was. De partij was duidelijk meer met zichzelf bezig dan met diegenen die zij volgens hen die als lid bedankten, zou moeten vertegenwoordigen.

Noch Vreeman, noch Rottenberg, noch wie ook van de optimistische en de partij kenmerkend goed gezinde commentatoren, hield zich bezig met de vraag waaraan de langdurige crisis van de partij eigenlijk haar ontstaan dankte en waarom er een "vernieuwing" van de partij nodig werd geacht om deze crisis te overwinnen. Of het niet zo zou kunnen zijn, dat met de verwezenlijking van de verzorgingsstaat, dat wil zeggen met de burgerlijke emancipatie van de arbeiders het doel waarnaar de sociaal-democratie streefde bereikt was en er derhalve voor een partij zoals zij geen directe taak meer was weggelegd, daarover brak men zich - een enkeling daargelaten - het hoofd niet. Dat juist dit de verklaring vormt voor de noodzaak van een 'partijvernieuwing', daarover werd niet gerept.

Partijvernieuwing werd noodzakelijk geacht om "aftocht" van de partij in een "opmars" te doen verkeren. Dat nadat de burgerlijke emancipatie der arbeidersklasse de behoefte bestond aan een ander soort partij dan de sociaal-democratie van voorheen, dat er behoefte was aan een partij van een nieuw type, bleef onvermeld, hoezeer het natuurlijk de feitelijke en wezenlijke oorzaak van de gevoelde noodzaak was.

Of er nu sprake is van een nog halve, dan wel al van een totale vernieuwing, het kan moeilijk worden tegengesproken, dat er na de burgerlijke emancipatie van de arbeidersklasse en ook bij of na een gedeeltelijk ontakelde verzorgingsstaat, slechts een partij kan functioneren, die zich geheel heeft aangepast bij de thans bestaande maatschappelijke en politieke verhoudingen. Dat kan alleen maar een partij zijn, die maar weinig verschilt van de overige politieke partijen omdat 'politiek bedrijven' thans iets geheel anders is dan 'politiek bedrijven' in de lange periode dat in het parlement gepleit moest worden voor de verbetering van het arbeiderslot, een verbetering die uiteindelijk voor het ondernemersdom van niet minder betekenis was dan voor de werkkenden.

De Partij van de Arbeid is, gevolg van haar eigen ontwikkeling en van de ontwikkeling der maatschappij, een partij die mede verantwoordelijk is voor het reilen zeilen van de met ernstige problemen kampende verzorgingsstaat, en die geroepen is die zo-

genaamde verzorgingsstaat mede te sturen en te besturen. Als de partijleiders nu terecht en met voldoening gewagen van inmiddels weer groeiend vertrouwen in de PvdA, dan gaat het niet om herstel van het geschokte vertrouwen van dat deel van de geslonken achterban dat hardnekkig bleef geloven aan de mythe van 'het rode vaandel'. Het gaat hierbij om een toenemend vertrouwen van een nieuwe generatie jonge partijleden, die op goede gronden ook jonge managers kunnen worden genoemd.

Karin Adelmund, door het congres tot voorzitter gekozen, mag een arbeiderskind zijn, niet haar afkomst bepaalt de koers van de door haar geleide partij, de onvermijdelijke koers van de partij bepaalt haar optreden en haar beleid. Dat er door de congresgangers duidelijk zo niet wordt gedacht en door de kranten ook niet in deze zin wordt geschreven verandert hieraan geen steek. De tijd dat Karin Adelmund als lid van de Tweede Kamerfractie van de partij tranen vergoot om wat zij als een verzwakking van de verzorgingsstaat ervoer, ligt nog niet ver achter ons. De tijd dat er opnieuw tranen zullen worden gestort, hetzij door Adelmund, hetzij door anderen die zich teleurgesteld voelen ligt, denken wij, niet zo heel ver vòòr ons.

- o -

NA FRANKRIJK NU OOK IN SPANJE WEGBLOKKADES

"HEEL het raderwerk staat stil als uw machtige arm het wil". Die woorden waren bijna een halve eeuw geleden gericht tot het spoorwegpersoneel. Van vrachtvervoer langs de weg was toen nog niet of nauwelijks sprake. Geen mens kreeg het in zijn hoofd om te veronderstellen, dat de toentertijd weinig in aantal zijnde chauffeurs van vrachtauto's de warendistributie in de kapitalistische samenleving en daarmee de gehele kapitalistische productie aanzienlijke schade zouden kunnen berokkenen. Dat zij op die wijze kracht zouden kunnen bijzetten aan hun eisen tot loonsverhoging en verbetering van hun werkomstandigheden kwam bij niemand op.

Heden ten dage is dat wel anders. Onwillekeurig krijgt men de indruk, dat de *truckers* - wij bedoelen natuurlijk die welke in loondienst werken - naast de spoorjongens een soortgelijke positie innemen als in vroeger tijden de mijnwerkers. Hoe dat ook zij, de door hen gevoerde acties, een paar jaar geleden in Nederland, vervolgens tot tweemaal toe in Frankrijk, hebben wel bewezen, dat zij een sleutelpositie innemen. Voor zover men tenminste in de huidige, hoe langer hoe gecompliceerder geworden kapitalistische samenleving nog kan volhouden, dat er een bepaalde categorie arbeiders is, die in de strijd meer gewicht in de schaal werpt dan een andere.

Naarmate de functie van het wegvervoer belangrijker wordt kunnen de vrachtautochauffeurs niet alleen de transportondernemers, maar tegelijk ook de hele maatschappij onder een grotere druk zetten. Dat dit door de heersende klasse, die dergelijke dingen bijzonder scherp aanvoelt, volledig wordt begrepen valt hieruit af te leiden, dat tegen de door de chauffeurs gehanteerde methode van de wegblokkades in Nederland terstond door de rechter is opgetreden en dat in Frankrijk de eerste keer het leger werd ingezet.

De tweede keer hielden de ordetroepen aldaar een oogje in het zeil. maar traden ze ietwat terughoudender op, evenals de actievoerders zelf overigens, dit uiteraard omdat zij die tegenover elkaar stonden heel goed wisten hoe gemakkelijk de zaak zou kunnen escaleren en de gevolgen voor het bedrijfsleven - en niet alleen voor het transportwezen - nog veel ernstiger zouden zijn.

Wat bovendien natuurlijk bij dit alles een grote rol speelde is dit, dat het transportwezen nauwelijks alleen maar voor de nationale economie van groot belang is, iets wat trouwens voor veel bedrijfstakken geldt. De blokkades in Frankrijk - en ook die op de grens tussen Denemarken en de Bondsrepubliek - verstoorden ernstig het bedrijfsleven in méér dan één land.

Hetzelfde geldt voor de actie van de vrachtwagenchauffeurs in Spanje die op uitgebreide schaal het door hun Franse collega's gegeven voorbeeld hebben gevolgd. Dat was trouwens een voorbeeld, dat des te meer de strijdbaarheid stimuleerde doordat de Franse chauffeurs tenslotte al hun belangrijke eisen ingewilligd hebben gekregen, naar men weet.

In Spanje heeft inmiddels hun optreden al tot diverse botsingen geleid, botsingen zowel met de Spaanse politie als met niet-Spaanse chauffeurs die bij diverse wegblokkades door de wagens van de Spanjaarden ingesloten en die de actie van hen niet altijd beschouwden als iets dat hetzij direct, hetzij op de lange duur ook hun belangen raakte

Er is, zo kan men aan de hand van berichten concluderen, af en toe sprake geweest van gewelddadig optreden, hetzij van de stakers, hetzij van de kant van sympathisanten. Personenauto's heeft men tot dusver ongemoeid laten passeren, maar de stakende chauffeurs hebben telkenmale vrachtauto's tot stoppen gedwongen en naar de berm gedirigeerd. Het is niet voor niets, dat de Nederlandse ambassade in Madrid de Nederlandse transportondernemers heeft geadviseerd het vervoer op Spanje voorlopig stop te zetten. Volgens de organisatie Transport en Logistiek zitten zeker honderd Nederlandse vrachtwagenchauffeurs in Spanje in wegblokkades vast. En uiteraard zijn zij niet de enige buitenlandse chauffeurs die op die blokkades zijn gestrand.

De Spaanse chauffeurs eisen een herstructurering van het Spaanse transportwezen, iets dat de overheid zou noodzaken een bedrag van ongeveer zes miljard gulden in de komende drie jaar ten behoeve van deze sector beschikbaar te stellen. Voorts verlangen zij een verlaging van de pensioengerechtigde leeftijd van 65 naar 60 jaar, alsmede een verlaging van de prijs van de dieselolie. Dit laatste is vanzelfsprekend van belang voor hen die niet in loondienst, maar voor eigen rekening rijden, maar ook voor hen die hun positie veiliger achten bij gunstiger exploitatiemogelijkheden voor de bedrijven.

De eerste wegblokkades werden aangebracht in Noordwest-Spanje op de doorgaande grote wegen die van Madrid naar Frankrijk leiden. Maar sedert het begin van de actie zijn de blokkades voortdurend uitgebreid. Op vrijdag 14 februari waren zij vrijwel op alle grote Spaanse wegen te vinden. Pogingen van de Spaanse regering om met de stakende chauffeurs te onderhandelen liepen tot dan toe op niets uit en de situatie werd voortdurend grimmiger.

Behalve dat de snelwegen geblokkeerd zijn hebben de Spaanse chauffeurs op diverse plaatsen ook bedrijfsterreinen omsingeld. Op diverse plaatsen heeft de Spaanse oproerpolitie de stakers hardhandig uiteengedreven bij pogingen het oprichten van blokkades te verhinderen. In Noordwest-Spanje zijn niet alleen wegen, maar ook benzinstations en havens geblokkeerd, evenals de grensovergangen naar Portugal.

De Spaanse regering heeft de actie veroordeeld als "wild en onverantwoordelijk" ook al omdat zij grote schade toebrengt aan de nationale economie. De bevoorrading van diverse winkels en distributiebedrijven ondervond er al vrij spoedig grote moeilijkheden van.

Uiteraard ondervinden niet alleen de Nederlandse transportbedrijven maar ook die van andere landen ernstige belemmeringen. Aan de Franse kant van de grens met Span-

je heeft de Franse politie vrachtauto's tegengehouden om te voorkomen, dat zij in Spanje zouden komen vast te zitten. De wagens van sommige buitenlandse chauffeurs die poogden door te rijden zijn door woedende stakers met stenen bekogeld. De meeste vestigingen van grote autofabrieken in Spanje, zoals Mercedes, Opel, Citroën, Renault en Nissan hebben hun productie moeten stilleggen. De grote Spaanse tuinbouwgebieden in het zuiden en midden van Spanje ondervinden eveneens grote schade. Sedert de 14e van de maand rijden de tankwagens van de grote oliemaatschappijen met een politie-escorte.

Over nadere informatie van vrienden in Spanje beschikken wij bij het schrijven van bovenstaande regels nog niet. (afgesloten 16 februari)

- o -

OVER VOLUNTARISME EN IDEALISME

“WE CAN CHANGE THE WORLD” (“Wij kunnen de wereld veranderen”) luidt de titel van een onlangs in Amerika verschenen boek, geschreven door David G. Stratman. In zijn Introductie schrijft de auteur: “Hoop voor de toekomst en het geloof in de mogelijkheid van een fundamentele verandering - geloof in de mogelijkheid van revolutie - zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.” Zijn opvatting is deze, “dat de mens in staat is een menselijke wereld te scheppen” en dat [. . .] “revoluties plaatsvinden wanneer de mensen voldoende vertrouwen hebben in de juistheid van hun kijk op het leven en vertrouwen in zichzelf als makers van de geschiedenis, zodat ze een maatschappij kunnen vestigen overeenkomstig hun visie. [. . .] Ik wil met dit boek aantonen, dat wij *kunnen* triomferen over het [kapitalistische] systeem en een werkelijk democratische samenleving stichten.”

Verderop schrijft hij: “. . . een revolutionaire visie kan bijdragen tot een duidelijke uiteenzetting van de aard der sociale verandering en tot een geschikte methode om gebeurtenissen en bedoelingen te analyseren. Bovenal moet deze bijdragen tot het vormen van een geschikte basis voor actie . . .” Hij schrijft ook: “De mogelijkheid van revolutie wordt gegeven door de waarde en opvattingen, die gekoesterd worden over het leven zoals de meerderheid van het mensdom die heeft . . .”

Wat wij zojuist geciteerd hebben is een *v o l u n t a r i s t i s c h e* zienswijze. De schrijver schijnt te geloven, dat een bepaald inzicht en bepaalde opvattingen een voorwaarde vormen voor welke maatschappelijke verandering ook. En hoewel hij het volstrekt oneens is met het bolsjewisme, naderen zijn opvattingen toch heel dicht de welbekende leuze van Lenin, dat “er geen revolutionaire praktijk zal zijn zonder revolutionaire theorie”. Wij delen deze opvatting volstrekt niet. Nooit is er sprake geweest van enige revolutionaire theorie zonder voorafgaande revolutionaire praktijk in deze of gene vorm.

In tegenstelling tot wat Stratman beweert in zijn *Conclusie*, zijn revoluties *n i e t* een gevolg van hoop, noch zijn ‘visies’ of radicale opvattingen er een voorwaarde voor. Heel dikwijls zijn zij, die bij een revolutie zijn betrokken - de makers van de geschiedenis - volstrekt onbewust van het uiteindelijke resultaat van wat ze doen of eisen. In de draaikolk der gebeurtenissen stellen zij voortdurend nieuwe eisen, die elkaar overlappen. Wat zij ‘gisteren’ verlangden heeft ‘vandaag’ geen betekenis meer, zij zijn zich er niet van bewust, dat wat zij ‘morgen’ zullen eisen veel verder reikt dan dat

wat zij 'vandaag' verlangen. Dit is precies wat er gebeurde in 1956 in de straten van Boedapest tijdens de Hongaarse revolutie. Het gebeurde ook vaak genoeg voordien. Opstandelingen hebben herhaaldelijk een volkomen verkeerd beeld van wat er zich afspeelt op het historisch toneel.

David Stratman gaat hier volkomen aan voorbij. In zijn boek probeert hij aan de hand van historische gebeurtenissen aan te tonen, dat visies, aspiraties en bewustzijn een solide basis vormen voor elke hoopgevende strijd voor een revolutionaire verandering. Zijn verkeerd uitgangspunt en zijn gebrek aan een sociale analyse, evenals ook zijn betreurenswaardig misverstand, dat het bolsjewisme en de sociaal-democratie beide iets te maken hebben met het marxisme, leiden tot bedrieglijke uiteenzettingen. Deze zijn ook een gevolg van een totaal gebrek aan kennis van het bestaan van een anti-bolsjewistisch communisme. Wij zullen pogen dit aan te tonen uit de bladzijden (107-118), die betrekking hebben op de zogenaamde 'Culturele Revolutie' in China.

Op die plaats merkt de schrijver op, dat "de historische ontwikkelingen van de laatste twintig jaar in China met inbegrip van de 'economische hervormingen' en de gebeurtenissen van 1989 op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking slechts goed te begrijpen zijn tegen de achtergrond van de Culturele Revolutie."

In onze zienswijze worden hier de dingen op hun kop gezet. Alles wat in China gebeurd is in de tweede helft van deze eeuw is slechts een logisch gevolg van de revolutie, die uitbrak in 1911. Deze omwenteling maakte een einde aan de Manchu-heerschappij en vormde het voorspel tot een verandering, die, onderbroken door verscheidene perioden van stagnatie, tientallen jaren duurde. Dit was zo, met inbegrip van de gewelddadige periode, die in het midden van de jaren '60 aanbrak en duurde tot aan de huidige tijd van onvermijdelijke hervormingen. Deze hervormingen kwamen er juist omdat ze nu eenmaal onvermijdelijk waren en het is deze onvermijdelijkheid, waardoor de ster van Deng Xiaoping gerezen is. In *We Can Change the World* wordt daarentegen de Culturele Revolutie niet tegen deze achtergrond bekeken. Met de eigenaardigheden van de sociale ontwikkeling van China wordt geen rekening gehouden.

"De Culturele Revolutie", aldus de schrijver, "begon op het einde van de jaren '60 met een strijd om de macht in de Chinese regerende elite." Dat is juist, met deze beperking echter, dat deze Culturele Revolutie niet slechts *begon* met de strijd om de macht, maar dat zij een strijd om de macht *was*. Zij was een permanente strijd tussen twee politieke stromingen: enerzijds de traditionele maoïstische partijbureaucratie, die sinds 1949 heersende klasse was geweest, anderzijds de vertegenwoordigers van een *nieuwe* heersende klasse, t.w. een groep van technocratische managers, waarvan het optreden een gevolg was van een voortgeschreden industrialisatie. Hun strijd heeft tien jaar geduurd met wisselende kansen en eindigde met de overwinning van de managers-klasse.

In *We Can Change the World* worden de dingen hopeloos door elkaar gehaald. In het boek lezen we: "De ene groep van communistische partijleiders wilde de instandhouding van een soort van economische ontwikkeling zoals ooit ook had plaatsgevonden in de Sovjet-Unie . . . De andere groep, onder aanvoering van Mao, wilde een soort van agrarische en industriële ontwikkeling, die zou kunnen leiden tot een geringere afstand tussen stad en platteland. Bovendien streefde de groep rond Mao naar een mobilisatie van de boeren en de arbeiders, zodat de afstand tussen beiden geringer zou worden en dit alles zou bijdragen tot grotere productie. Beide groepen stonden op het standpunt, dat de Chinese Communistische Partij (CCP) hierbij de leiding moest hebben . . .".

Een strijd om de macht tussen de oude heersende klasse en een opkomende nieuwe, die beide de leiding van de CCP voor onaantastbaar hielden, dat klopt. Maar als dit klopt, dan betekent dit, dat er sprake was van een conflict tussen enerzijds de verdedigers van het staatskapitalisme en anderzijds de verdedigers van een andere (meer westerse) vorm van kapitalisme. Hier kwam het op neer, maar geen van beide heeft het echter zo gesteld. Hoe dit echter ook zij, dit betekent, dat het ontstaan van een andere maatschappijvorm niet aan de orde was, zodat de 'Culturele Revolutie' helemaal geen revolutie was! Dat de 'Rode Gardes' dit eerlijk geloofden, valt te verklaren uit de maoïstische methode van mystificatie.

Anders dan Stratman uiteenzet, wilde de groep rond Mao met deze strijd bereiken, dat de bestaande orde zo zou blijven als ze er in 1949 was gekomen. De andere groep (die van de managers) wilde weliswaar geen fundamentele, maar niettemin toch wel belangrijke en noodzakelijke economische hervormingen. Dat wil zeggen, dat de maoïstische groep gekarakteriseerd kan worden als 'conservatief'. Gemobiliseerd door Mao beschouwden de Rode Gardes zichzelf als een 'revolutionaire' macht. *We Can Change the World* is er een voorbeeld van, dat een schrijver, slachtoffer van bedrieglijke en misleidende ideologieën de feiten kan verwisselen als gevolg van zijn naïef geloof dat het om de menselijke bedoelingen gaat, terwijl in werkelijkheid de omstandigheden bepalen, wat de uitkomst van een zekere ontwikkeling zal zijn.

De schrijver betoogt: ". . . dat de [communistiche] partij erop uit was de enorme krachten van de boerenrevolutie te gebruiken om de doeleinden van het chinese marxisme te verwezenlijken. Overeenkomstig de marxistisch-leninistische leer geloofde de partij, dat de Chinese Revolutie zich in twee fasen zou voltrekken . . ." etc. Een zorgvuldige bestudering van het maoïsme laat zien, dat evenmin als het leninisme, dit ook maar iets te doen heeft met marxisme, in tegenstelling tot wat de maoïsten en de leninisten zelf geloofden. Daar komt dan nog bij, dat men er zich rekenschap van moet geven, dat het maoïsme niet precies overeenkomt met de theorie van Lenin.

Lenin was de leider van een in wezen burgerlijke revolutie, een revolutie, die moest worden voltrokken door de (wel heel erg kleine) arbeidersklasse, hoewel de boeren de grote meerderheid vormden. Om die reden noemde Lenin zijn partij altijd 'de voorhoede van de arbeiders en de boeren'. En hij noemde de door zijn partij dictatoriaal geregeerde staat 'een staat van arbeiders en boeren'. In China was het een klein beetje anders. Mao was weliswaar de leider van een zelfde soort revolutie, maar die revolutie was niet *precies* hetzelfde. In het nog altijd feodale China was de arbeidersklasse nog veel kleiner dan die in het tsaristische Rusland. Daarom noemde Mao alleen maar 'de boeren' de revolutionaire voorhoede. Dat leidde tot verschillen met de opvattingen van Lenin, maar die verschillen kunnen wij hier gerust buiten beschouwing laten. In beide landen leidde de omwenteling tot staatskapitalisme.

Als de schrijver van *We Can Change the World* betoogt, dat "Mao uit was op de vernietiging van feodalisme en van de heerschappij van de krijgsheren en een eind wilde maken aan de invloed van vreemd kapitaal op de Chinese economie" heeft hij gelijk. Omdat hij zich niet bezighoudt met sociale analyse vormen deze woorden de enige verwijzing naar de sociale verhoudingen in China vòòr de revolutie. Niettemin heeft hij ook gelijk, dat die komende revolutie een "een volksrevolutie zou zijn, een revolutie, waarin niet alleen arbeiders en arme boeren een rol zouden spelen, maar ook rijke boeren en de nationale bourgeoisie." Dit zijn precies de wezenlijke kenmerken van een burgerlijke revolutie. Zo was het bijvoorbeeld bij de grote Franse Revolutie van 1789. Dat Mao de Chinese Revolutie een "socialistische revolutie" noemde komt,

zegt de schrijver, omdat “hij onder socialisme staatseigendom van productiemiddelen verstond . . . Iets dat in de praktijk neerkwam op de dictatuur van de communistische partij . . .” En ook dit is volkomen juist.

Ongetwijfeld valt het niet te ontkennen, dat er heel duidelijk grote overeenkomst is tussen sommige opvattingen van Mao en de CCP, wat betreft de ontwikkeling van de Chinese Revolutie en anderzijds de opvattingen van Lenin en de bolsjewieken over de ontwikkeling van de revolutie in Rusland. Maar indien vanaf 1949 overal ter wereld gesproken wordt van een ‘overwinning van het *communisme*’ in China, dan is dat volkomen verkeerd.

Stratman merkt terecht op, dat Mao en zijn geestverwanten tegenstanders waren van wat zij “het herstel van het kapitalisme in China” noemden. Er was echter van een dergelijk herstel geen sprake. Dit geenszins omdat het socialisme in stand werd gehouden, maar omdat er van socialisme nimmer sprake was. In China was er alleen maar sprake van kapitalisme.

Wat Mao en zijn vrienden het ‘herstel van het kapitalisme’ noemden, was helemaal geen herstel. Wij herhalen: het was de verandering van staatskapitalisme in een kapitalisme naar westers model en dat overeenkomstig de belangen van een nieuwe heersende klasse die het product was van de economische ontwikkeling in China. Deng Xiaoping noemde dat “een socialistische markteconomie”. Een markteconomie wás het, maar die was net zo min ‘socialistisch’ als de economie in de dagen van Mao.

Geheel in tegenstelling tot wat in *We Can Change the World* wordt gezegd, heeft Mao de massa’s niet aangemoedigd tot het leveren van kritiek op de partij. Integendeel! Hij wilde de hulp van de massa’s gebruiken om de positie van de partij te versterken. Ziehier een duidelijk voorbeeld van de ‘tragedie der vergissingen’ die veroorzaakt wordt doordat de schrijver niet in staat is te onderscheiden tussen de twee groepen binnen de Chinese heersende elite.

Wat door de auteur beschreven wordt als “de drie belangrijkste georganiseerde groepen in de Culturele Revolutie” klopt niet met de werkelijke verhoudingen. De partijleiders stonden tegenover de hervormers. Er waren weliswaar afgezien hiervan in sommige Chinese steden en op het Chinese platteland massa’s, die optraden op een wijze, die niet precies strookte met het omwentelingsproces zoals dat feitelijk in China plaatsvond, maar het is verkeerd om ze “een georganiseerde groep van de ultra linker zijde” te noemen, wanneer een grondige analyse van hun sociale samenstelling ontbreekt.

Natuurlijk houdt hun optreden verband met het feit, dat in elke revolutie de onderdrukte massa op het historische toneel verschijnt en vecht voor haar directe dan wel toekomstige belangen. Dat gebeurde ten tijde van de Franse revolutie, het gebeurde in bolsjewistisch Rusland en het gebeurde ook elders. Maar wat was nu de werkelijke situatie in China?

In een strijd waardoor het kapitalisme niet wezenlijk veranderd wordt is het moeilijk om ‘links’ en ‘rechts’ te onderscheiden. Als de auteur zegt, dat “het bleek, dat het maoïsme heel duidelijk niet langer in staat was tot regeren”, dan heeft hij gelijk. Maar als hij dan verder gaat met “de partij begon mogelijkheden te zoeken [. . .] het openbare leven te privatiseren”, dan heeft hij ongelijk. Want niet de partij deed dat, maar de fractie, die op hervorming uit was deed het, dus niet de partij als *zodanig*. Stratman geeft geen heldere uiteenzetting van de positie van de strijdende partijen tijdens de Culturele Revolutie. Wat hij de ‘ultra linker zijde’ noemt bestond die uit boeren? Als dat zo was, dan kan moeilijk gesproken worden van één der ‘drie georganiseerde

groepen'. En als het geen boeren waren die spontaan handelden dan kan niet gesproken worden van de 'ultra linker zijde'.

Op die bladzijden, waar Stratman zegt, dat: "Het ultra linkse document *Whither China?* (Waarheen gaat China?) het marxisme-leninisme beschouwde als de kern van het revolutionaire denken" dan blijkt daaruit, dat dit document volstrekt geen linkse zienswijzen bevat en dat het niet meer is dan een samenvatting van de staatskapitalistische ontwikkeling en dat het al evenmin ook maar iets te maken had met "de theorie omtrent sociale verandering, waaraan de partij haar ontstaan dankte en die haar verdere ontwikkeling markeert." (blz. 115-116).

Er steekt zeker waarheid in het betoog van de schrijver, dat dit document "min of meer op basis van sommige opvattingen van Marx berust. Hij zeg ook, dat het "niet-temin toch geenszins in strijd is met de marxistische opvattingen als geheel." Maar als de schrijver spreekt van "sommige marxistische opvattingen" en "de marxistische zienswijze als zodanig", dan heeft hij het over *zogenaamde* marxistische opvattingen. In werkelijkheid geenszins de opvattingen van Marx zijn, maar die van Lenin.

Overall waar in dit boek van marxisme wordt gesproken, wordt in werkelijkheid naar het leninisme verwezen. Alle verwarring, waarvan wij reeds gesproken hebben is mede aan dit misverstand te wijten. Daarom is het volstrekt onjuist, dat - zoals de schrijver denkt - "de Culturele Revolutie feitelijk volledig afbreuk deed aan het marxisme als een revolutionaire theorie." Maar zo is het helemaal niet!

Tussen haakjes: het doet erg vreemd aan, dat de schrijver op blz. 113 vertelt "dat de Culturele Revolutie nadat die begonnen was nog twee jaren duurde" (d.w.z. tot 1969), hoewel zij in werkelijkheid nog acht jaar duurde en dat hij dan verderop alles beschrijft wat in die acht jaar gebeurde. Iets wat volledig in strijd is met de datum, waarop zij volgens hem eerder zou zijn geëindigd. Waarschijnlijk spruit dat hieruit voort, dat Stratman de Culturele Revolutie als een strijd om de macht tussen twee partijfracties liet beginnen, maar haar later ten onrechte volledig anders beschouwt.

De schrijver besluit zijn boek met de volgende woorden: "[de Culturele Revolutie] laat zien dat . . . de grote historische taak die wij in onze tijd hebben gekregen [wij en de lezers van zijn boek] deze is: het maken van een nieuw model van maatschappelijke verandering. Dat - omdat de massa's daarbij beschouwd worden als actieve makers van de geschiedenis - kan leiden tot de maatschappij die men zich voorstelt."

Hier ziet men heel duidelijk: ten eerste dat de schrijver een volstrekt verkeerd begrip heeft van het marxisme en vervolgens blijkt hieruit ook heel duidelijk zijn voluntarisme. Natuurlijk maken de mensen hun eigen geschiedenis. Maar zij maken die op grond van en in overeenstemming met de werkelijke mogelijkheden zoals die er zijn in het kader van de maatschappelijke en historische werkelijkheid. De opvatting van Stratman, dat wij de wereld kunnen veranderen als we maar willen, is niet meer dan een illusie en een sprookje.

In zijn *Conclusie* schrijft Stratman: "Revoluties ontstaan uit gekoesterde hoop." Hierboven hebben we dat al ontkend. Altijd wanneer de mensen in beweging komen doen ze dat omdat ze gedwongen zijn hun bedreigde belangen te verdedigen en ze doen het dan, wanneer de maatschappelijke werkelijkheid duidelijk laat zien, dat dit mogelijk is, althans mogelijk lijkt. Nooit ontstaan revoluties of opstanden als gevolg van het drijven van intellectuelen. Revoluties zijn het onvermijdelijk gevolg van het spel der onweerstaanbare maatschappelijke krachten.

ONTTAKELING? WAT ER NIET IS KAN

NIET ONTTAKELD WORDEN

ALGEMEEN, zo mogen we veronderstellen, kent men een van de beroemdste sprookjes van de Deense verteller Hans Christian Andersen, dat wat *De nieuwe kleren van de keizer* heet. Men zal zich herinneren: héél lang geleden, in het oude, nog keizerlijke China waren er twee doortrapte leugenaars die beweerden een stof te kunnen weven met een zeer bijzondere eigenschap. Deze stof en ook de kleren die er van vervaardigd werden konden namelijk uitsluitend worden waargenomen door hen die bekwaam genoeg waren voor het beroep dat zij uitoefenden of het ambt dat zij bekleedden. De keizer, niet minder goedgegelovig dan het gros van zijn onderdanen, wilde niets liever dan dat zijn kleren van die merkwaardige stof zouden worden gemaakt. Dan zou hij kunnen vaststellen of, en in hoeverre, zijn hovelingen en ambtenaren voor hun taak berekend waren.

Men weet wat er gebeurde: toen de keizer poedelnaakt door de straten van zijn hoofdstad liep, werden de 'nieuwe kleren' algemeen bewonderd omdat niemand voor dom of onbekwaam wilde worden aangezien. Totdat een klein jongetje riep: 'Hij heeft niks aan!' Ongelooflijk? Ja, maar daarvoor is het dan ook niet meer dan een, natuurlijk niet zonder bedoeling verzonnen, sprookje.

Soms is de werkelijkheid nog veel ongelooflijker. Veel korter geleden, in onze eigen twintigste eeuw, waren er in de Russische hoofdstad lieden, die aan iedereen die het voor zoete koek wilde slikken, het verhaaltje opdisten dat in hun onmetelijk land het 'communisme' zo niet reeds verwezenlijkt, dan toch in elk geval op weg was om gerealiseerd te worden.

Tot de zeer, zeer velen die, zowel in Nederland als elders, hen blindelings geloofden behoorde André Roelofs, die ruim dertig jaar lid van de CPN geweest is totdat hij er in 1983 mee brak. Toen - we citeren uit een gesprek dat hij meer dan een half jaar geleden met Jan Tromp voerde - "vielen hem de schellen van de ogen" (*de Volkskrant* van 13 juli 1996). Vastgesteld kan worden, dat daardoor mogelijk iets veranderde, maar kennelijk niet zijn bijziendheid.

André Roelofs is niet tot de conclusie gekomen - zoals de matrozen van Kronstadt die er in 1921 met de neus werden opgedrukt, de scherp ziende Otto Rühle omstreeks dezelfde tijd, en de eveneens scherp ziende Boris Souvarine of Maurice Yvon in het begin van de jaren '30 - dat er in wat 'Sowjet-Rusland' genoemd werd geen sprake van communisme was. André Roelofs zei niet, dat het een leugen was, dat er daarginds zo iets zou hebben bestaan; hij zag niet dat het de mythe waaraan hij geloofd had was die hoe langer hoe meer verbleekte.

Anders dan het Chinese jongetje uit het sprookje, dat zich niet liet beduvelen en rond-uit riep dat er geen kleren waren, sprak Roelofs (nog zeer onlangs in *de Volkskrant* van 7 februari j.l.) niet van de onttakeling van de *mythe*, maar van "de onttakeling van het *communisme*". Dat valt te vergelijken met een of ander Chinees jongetje, dat niet bekennen wilde dat hij niets zag, maar wel vond, dat er in die hooggeprezen kleren de mot zat! Maar in kleren die er niet zijn kán uiteraard de mot niet zitten en iets dat er niet is en nooit was kan niet onttakeld worden.

In het destijds in *de Volkskrant* weergegeven gesprek met Jan Tromp zei Roelofs: "Van Marx wisten we eigenlijk niet zo veel . . ." Met de al heel vroege critici van het bolsjewisme was het anders gesteld. In tegenstelling tot bijvoorbeeld Trotzki en de zijnen die Stalin en het stalinisme kritiseerden, hadden zij fundamentele kritiek en zij ka-

rakteriseerden de Russische maatschappijverhoudingen als *staatskapitalisme*. Ze wisten wél het een en ander van Marx en dat maakte dat ze, anders dan Roelofs, allesbehalve bijziend waren.

Roelofs zei tegen Tromp: "Het communisme [hij meende, bleek ook toen, dat het er geweest was] was een experiment in idealisme." In werkelijkheid leidde het naïeve idealisme van de bolsjewieken tot (als men wil) een 'experiment' met de - ten onrechte 'dictatuur van het proletariaat' genoemde - dictatuur van de bolsjewistische partij, tenslotte de dictatuur van de Russische partijsecretaris.

Op een gegeven moment kwam Roelofs, zo vertelde hij aan Jan Tromp, "tot de conclusie dat Stalin verkeerd was". Maar dat gebeurde ongeveer toen hij vijftig was, dat wil zeggen in de jaren '80, niet dus nadat Nikita Chroesjtsjov in 1956 op het twintigste congres van de Russische CP de misdaden van Stalin had onthuld, waarover meer dan twintig jaar eerder al door Souvarine en tal van anderen op z'n minst precies hetzelfde was gepubliceerd. Het kost nu eenmaal moeite en tijd om van je geloof te vallen en van een geloof, om Roelofs letterlijk te citeren: "van een bijna religieus getint gevoel"¹. kon er bij hem en anderen van de bolsjewistische achterban worden gesproken. Het was bijna zo'n zelfde soort naïef geloof als ooit de keizer van China hechte aan dat tweetal bedriegers aan hun weefstoel.

---

1) *de Volkskrant* van 13 juli 1996.

- 0 -

DE RUSSISCHE REVOLUTIE VANUIT EEN ANARCHISTISCH STANDPUNT

OP ZONDAG 2 februari j.l. organiseerde *De Vrije Socialist* in het kader van zijn lezingencyclus een bijeenkomst met o.a. een spreker over bovengenoemd onderwerp. In een tamelijk korte toespraak is Peter Zegers op dit onderwerp echter nauwelijks ingegaan. Hij gaf weliswaar verscheidene anarchistische standpunten weer, maar van een anarchistische *kijk* op de Russische Revolutie was nauwelijks sprake, omdat hij op het karakter van deze revolutie in het geheel niet in ging, zoals dat trouwens evenmin gedaan wordt door de anarchisten in het algemeen.

Het karakter van een revolutie wordt bepaald door het antwoord op de vraag: wat voor nieuwe productieverhoudingen in de plaats komen van de oude. Het gaat daarbij om een analyse van de economische verhoudingen aan de vooravond van een revolutie, alsmede om de klassenverhoudingen die tijdens de revolutie een rol hebben gespeeld. Waar Zegers de nadruk op legde dat waren de verwachtingen die de Russische anarchisten gekoesterd hebben toen in februari 1917 de Russische revolutie uitbrak.

Op één punt kunnen wij het volledig met Peter Zegers en andere anarchisten eens zijn: de Russische revolutie, waarmee in het algemeen altijd de Oktoberrevolutie wordt bedoeld, begon niet in oktober, maar in februari. Volgens Zegers c.s. was de Oktoberrevolutie - de bolsjewistische staatsgreep - een contra-revolutie. Die opinie delen wij niet. Wij zijn het met de anarchistische spreker eens, dat het bolsjewisme en de heerschappij van de leninistische partij tot staatskapitalisme leidden en tot dictatuur niet van, maar over de arbeidersklasse. Maar wij zien dit als een fase van het revolutionaire proces. Iets dergelijks valt ook te zien in de grote Franse revolutie van 1789. Daar

volgden diverse fasen elkaar op: de Législative, de Constituante en de Jacobijnse dictatuur, die gepaard ging met terreur. Voorzover de geschiedschrijvers over contra-revolutie in dat tijdperk spreken, dateren ze die vanaf de val van Robespierre, of vaak ook wel vanaf de restauratie van het koningschap der Bourbons in 1814.

Gelet op de wijzigingen in de productieverhoudingen en gelet ook op de leninistische theorie moet de Russische revolutie gekarakteriseerd worden als een burgerlijke revolutie. In die revolutie echter zijn er momenten geweest, waarop de direct betrokkenen verder gingen dan het scheppen van burgerlijke verhoudingen. Typische voorbeelden daarvan zijn de opstand in Kronstadt (1921) en de Machnovsjtsjina (1918-1921).

Wat anarchisten als Zegers onderzoeken is, in hoeverre de anarchistische gedachte of de anarchistische idealen een kans hebben gekregen. De vraag, waarom ze die zgn. kans niet of slechts zeer ten dele hebben gekregen, laten ze onbeantwoord. Vanuit hun libertair-socialistisch perspectief werd in oktober 1917 een einde gemaakt aan de op gang gekomen sociale omwenteling. Aangezien echter de maatschappelijke verhoudingen in Rusland die van het feodalisme waren en de sociale omwenteling waarom het ging aan die verhoudingen een einde maakte, was - gegeven de in Rusland bestaande klassenverhoudingen - een Jacobijnse ontwikkeling praktisch onvermijdelijk. De bolsjewieken waren, anders dan vele anarchisten denken, geen marxisten. Ze hadden een marxistisch woordgebruik, maar hun praktijk vertoonde in menig opzicht overeenkomst met wat de Franse revoluties van 1789 en 1848 lieten zien. Lenin schreef in één van zijn vroege geschriften, dat "de komende revolutie in Rusland inderdaad een burgerlijke zou zijn, maar dat deze burgerlijke revolutie door de arbeiders moest worden doorgevoerd". Dit omdat een typische zelfbewuste bourgeoisie, zoals die bijvoorbeeld in Frankrijk had bestaan, in Rusland ontbrak.

Heel de ontwikkeling in Rusland na 1917 moet in dit licht worden bekeken. Niet om de vraag, of anarchistische dan wel bolsjewistische *opvattingen* een rol speelden, maar om de vraag wat er in werkelijkheid gebeurde en op grond van de werkelijke verhoudingen verklaarbaar was. "Men kan", aldus Zegers, "de Russische revolutie niet begrijpen zonder de voorgeschiedenis in ogenschouw te nemen". Maar die voorgeschiedenis is de geschiedenis van het Russische feodalisme, van een weliswaar voltrokken afschaffing van de lijfeigenschap, maar niettemin een stagnerende ontwikkeling, die het kapitalisme nauwelijks van de grond heeft gebracht. Wat onder het tsarisme niet kon, waartoe de Russische burgerklasse niet in staat was, dat hebben de bolsjewieken tot stand gebracht op een wijze, die geen andere mogelijkheden liet bestaan. En dit alles ontbrak op de bewuste zondagmiddag.

- 0 -